

Kereszténység és politika

I. VÉLEMÉNYEK — ÁLLÁSPONTOK

GÖNCZ ÁRPÁD

Politika és kereszténység

Aki a háború — úgy emlékszem — utolsó két esztendejében a Déliből Székesfehérvár felé vonatozott, az okvetlenül észre kellett hogy vegye a Richards posztógyár épületének homlokzatát díszítő nagybetűs föliratot: **MAGYARORSZÁG EGYETLEN ŐSKERESZTÉNY POSZTÓGYÁRA.**

Ha a kép túljutott a szemén, s behatolt az agyáig, önkéntelenül is elfogta a nevethek: lelki szeme előtt megképzett a katakombában rejtőző rendíthetetlen hitű posztógyár, amint a karrját durván hátracsavarják a pogány fogdmegek, hogy — ha hitét megtagadni nem hajlandó — odavessék a kiéhezett oroszánok elé.

De ha utánagondolt, hogy e nyilván ideológiai töltetű, jóllehet kereskedelmi rendeltetésű felirat valójában mit is jelez — egy húszegynéhány éves folyamat eszmei végtermékét, a kereszténység teljes megcsúfoltatását —, nagyon el kellett szomorodnia. Hiszen a „keresztény” jelző eszmei tartalma majd kétezer éven át, legalábbis Európában, homlok egyenest az ellenkezőjét foglalta magában mindannak, amit e fölirat hirdetett: nem gyűlöletet, hanem szeretetet, nem kirekesztést, hanem befogadást, nem harácsolást, hanem a földi javak igazságos elosztását, nem bundás indulatokat, hanem türelmet és békességet, azaz még szekularizált értelemben is csupa nemes törekvést. Persze, aki *akkor* vonatozott arrafelé, az pontosan tudta, hogy az „őskeresztény” terminus technicus az adott pillanatban mit jelent: Richard úr fölmenői nagyszülőig bezárólag született keresztények. Azazhogy nem zsidók.

Hazánkban a „keresztény” — a szónak mind katolikus, mind protestáns értelmében — másfél viharos évszázadon át a „magyar”-ral volt egyértelmű, s az alkut nem ismerő élethalálharc lelki fegyveréül szolgált. Így vált a nemzethez tartozás szinonimájává. Mint Bulgáriában is — még hosszabb ideig — a pravoszláv keresztény. Vagy mint Lengyelországban — szűkebb értelemben — a „katolikus” — szemben a protestáns porosz, az ortodox vagy ateista orosz megszállóval.

Bizonyára ez is hozzájárult (legalábbis tudat alatt), hogy történelmünk egy újabb vészterhes időszakában, a trianoni béke sokkhatásától lázas országban, a rövid életű őszirózsás polgári forradalom és a proletárdiktatúra romjain uralomra jutott dühödten konzervatív „kisúri” jobboldal épp a „keresztény” és a „nemzeti” jelzőt sajátította ki a radikális polgári megújulás — a korszerű polgári demokrácia és liberalizmus — ellen vívott kisszerű, de kíméletlen és következetes harca védjegyéül. Hogy azt szellemileg törvényesítse. Jóllehet a rendszer nem maradt változatlan — megszülte és megtúrte önmaga ellenekét, a paraszti radikalizmust, a kutyaharapást szőrirel (a német fajelméletet magyar fajelmélettel) gyógyító németellenességet, a Márciusi Frontot, Szárszót —, nem lépett túl önmaga árnyékán. Hogy útja — a „keresztény kurzus” — hova vezetett, pontosan tudjuk: „nemzeti” célokkal igazolt hebehurgya hadbalépéshez, az ország

függetlenségének elherdálásához, a visszacsatolt területek magyarságának keserű csalódásához. A magyar holocaust okozta pótolhatatlan vérvesztéséhez, a bűnsegédi bűnrészesség letörölhetetlen szégyenbélyegéhez. Az ország trianoni határain belül és az azokon kívül élő magyarság lélekszámának háborús veszteség, deportálás, kitelepítés, menekülés folytán bekövetkezett tragikus csökkenéséhez. Összességében egy második — súlyosabb — Trianonhoz. Következésképpen a határon kívül élő magyarság helyzetének majdhogynem végzetes rosszabbodásához. S tegyük hozzá, mert témánk megköveteli: a két háború közt a hatalomhoz számtalan anyagi és emberi szállal kötődő, s így azzal akár csak erkölcsileg is szembeszegülni képtelen történelmi egyházak súlyos hitelvesztéséhez. Amit azok — mert az új viszontagságok között soha igazán szembe nem néztek vele — azóta sem heverték ki. Kétségtelen: a két háború közt *létezett* igazi hitélet, és *létezett* mélyen ható társadalmi kereszténység — volt KALOT, volt KIE, volt Soli Deo Gloria. Voltak katolikus és református népfoiskolák. Volt Pannonhalma, bencés és piarista gimnáziumok, Sárospatak és Debrecen, evangélikus gimnázium. A politikai ellenállásnak is megvoltak a keresztény szigetei — volt Kálló esperes, ott voltak az országúti ferencesek, ott a menekültek sokaságát rejtegető pasaréti ferences kolostor. Menedék volt maga Pannonhalma is. És voltak papok és világi hívek, ismertek és ismeretlenek, az áldozatkész és hősiesszeretet megannyi világító példája. De voltak, akik egyházuk vezetőiként a Felsőházban megszavazták az embertelen törvényeket.

Valljuk be, az egyházak hitelvesztése az elmúlt negyven év során csak fokozódott, az elvesztett háborúval és a kommunista hatalomátvétellel erejüket és talajukat (s részben híveiket is) elveszített, üldöztetésnek és szakadatlan zaklatásnak kitett történelmi egyházak éppúgy képtelenek voltak az új és ellenséges hatalomnak morálisan ellene szegülni, mint annak idején a szövetséges réginek. Immár a tulajdon papjaik és híveik legjava érdekében. Hőseik most is voltak; menteni próbálták, ami a kereszténységből, a keresztény közösségi életből egy kommunista országban menthető. Jobbára börtönnel fizettek érte — vagy kirekesztettséggel még a tulajdon egyházukban is. Hitelvesztésük mértékét mi sem bizonyítja jobban, mint hogy a templomok *nem* a sztálinista diktatúra, hanem a kádári konszolidáció idején ürültek ki igazából. Igaz: a hit tüze egy pillanatra sem aludt ki — az sosem szokott, mert az az emberi lélekben gyökerezik —, csak épp a közöny, meg az állami és egyházi konzervativizmus vastag hamuja alatt parázslott, félig törvényen, félig a történelmi egyházak keretein kívül.

Az összeomlást követő kurta és gátolt, alig négyesztendő, a megszállás körülményei között eleve védekezésbe szorult és már csak az időhiány miatt is kiforratlan demokratikus kísérlet nem tartott addig, hogy az ország — az ország *népe* — képes lett volna megvonni önmagában a hátrahagyott korszak egészében negatív politikai mérlegét. Amit utóbb e mérleg helyett oktrojáltak rá, az inkább nemzeti tudathasadáshoz, a mesterségesen belesulykolt össznépi büntudat, a maga feloldatlanságában a múlt valóságának ösztönös tagadásához, elfojtáshoz és kompenzációhoz vezetett. Így aztán a történelmi *jelenidő*, a sztálini diktatúra sűrű kódén át a közelmúlt sokkal csábítóbbnak, szebbnek tetszett — és tetszik —, mint volt a valóságban.

Teljesen érthető hát, ha most, mikor a szólásszabadság első pillanatában tetszhalott tudattartalmak kelnek életre, abban a formában támadnak fel, amilyenek akkor voltak, amikor rájuk csapták a koporsófedelelet. A polgárosodás igénye, ami a két háború között mindinkább és mind foghatóbb formában nyilvánult meg, bűvópatakként szorult a társadalmi kényszerfolyamatok felszíne alá és sodorta magával a vízében oldott mérgezőanyagokat — a trianoni Magyarország egykori vezetőrétegének gondolkodását olyannyira jellemző nemzeti türelmetlenséget, a szeretet-tartalmától teljesen megfosztott kereszténység-fogalmat, a társadalmi szolidaritás fájdalmas hiányát —, s ezeket napfény híján nem bomlaszthatta el a meg sem indult társadalom-biológiai öntisztulás. Márpedig az

egység felé tartó Európában, a térségünkben első ízben valóságos megbékélést ígérő közös kelet-európai forradalom idején, mindez így együtt a nemzeti öngyilkosság és nem a magyarság fennmaradásának eszköze; s ezzel a veszélyforrással minden gondolkodó embernek számolnia kell.

Meggyőződésem, hogy a történelmi körülmények — történelmi időmértékkel mérve pillanatok alatt — *rakényszerítik* a magyar társadalmat, az ország politikai közvéleményét e tény felismerésére. Remélhetőleg még azelőtt, hogy nagy árat kéne fizetnünk érte. Ezért nem örülök semmi olyan kísérletnek, amely erőnek erejével valamiféle — bármiféle — „nemzeti tömörülést” próbál létrehozni. E kísérletben — hazai szóhasználatunkat és fogalomkincsünket ismervén — eleve benne rejlik a „nemzetietlennek” vagy éppenséggel „nemzetellenesnek” bélyegzett politikai törekvések — értsd: liberalizmus, szociáldemokrácia, szocializmus *ad absurdum*: a kereszténység — kirekesztése is. Nemcsak az esetleges hatalomból — a közéletből. A közbecsülésből. Ami mindenkinek kijár, még akkor is, ha *másként* szereti ugyanazt a hazát. Az óhatatlanul közöset.

De nem örülök a *keresztény* jelzõt viselő *pártoknak* sem. Mikor Pilinszkyt megkérdezték, hogy keresztény költő-e, azt mondta: keresztény vagyok és költő. Én azt a politikust szeretem, aki ugyanerre a kérdésre, ha politikusra vonatkoztatják, azt feleli: keresztény vagyok és politikus. A pártharcok alkalmatlanok a keresztény eszmerendszer érvényesítésére: minden párt — mint maga a szó is elárulja — *partikuláris* érdeket képvisel. A kereszténység nem partikuláris; ha partikuláris, nem keresztény. A keresztény párt tehát nyilvánvaló képtelenség (akár az őskeresztény posztógyár) — képviselje bármelyik egyház érdekét, épp a kereszténység *lényegéről* — szeretet-eszményének egyetemeségéről mond le. Önként.

Eszem ágában sincs elvitatni egyik egyház erkölcsi jogát sem, hogy politizáljon. Sőt: kötelezném őket minden politika legnemesebbikére; arra, hogy szenteljék meg a politika *közegét*: a társadalmat. Hogy tevékenységük nyomán a türelem, a szeretet, a kölcsönös jóhiszeműség és jóakarát szelleme töltse el a politika hétköznapijait. Amihez mindenkélt a maguk erkölcsi hitelét kell helyreállítaniok. Az pedig a független és a társadalom közegében szabadon munkálkodó egyházak manapság oly nélkülözhetetlen szociális működése, az elmélyült és bensőséges krisztusi hitélet eszközével nagyon is megvalósítható. Tán épp ők, a keresztény egyházak ne tudnák, hogy ebben a beteg és értékteljesztő társadalomban milyen mélyen gyökerezik a hit, a tisztesség, az igazság és igazságosság, a társadalmi szolidaritás vágya?

S ugyan mi más lehetne a jövőnk *politikai* záloga, ha nem épp e vágyak beteljesülte?

Következő számainkból

Németh G. Béla és Benyik György a Szentírásról

Ferdinandy György elbeszélése

Cigány eredetmondák

Körtvélyes Géza: Útjegyzetek Izraelből

Török József: A Szentszék diplomáciai kapcsolatai századunkban

Adriányi Gábor: A katolikus Luther-kép

Keresztes Szent János: A Lélek Éneke